

06

ได้รับบทความ : 08/10/2565 | แก้ไขบทความ : 01/07/2566 | ตอบรับบทความ : 09/08/2566
Received : 08/10/2023 | Revised : 01/07/2023 | Accepted : 09/08/2023

อักษิต: จากตำนานรักดอกเอื้องแซะ สู่ศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์

Hug Sathit: from the Love Legend of Uangsae (Orchidaceae) to Lanna Performing Arts Creation

ปัทตดา ไชยปรุง¹, ลิขิต ใจดี² และภูดิท ศิริวัฒน์กุล³

Pathitta Chaiprung¹, Likhit jaidee² and Bhudit Siriwattanakula³

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ผู้รับผิดชอบบทความ (อีเมล: Likhit.ja@up.ac.th)

^{1,3} อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² Lecturer, Fine and Applied Arts Program in Music and Dance. School of Architecture and Fine Art, University of Phayao, Corresponding Author (E-mail: Likhit.ja@up.ac.th)

^{1,3} Lecturer, Fine and Applied Arts Program in Music and Dance. School of Architecture and Fine Art, University of Phayao

บทคัดย่อ

การแสดง ชุด อักสติด เป็นการแสดงที่ได้นำต้นทุนทางวัฒนธรรมด้านตำนานรักดอกเอื้องฯมาพัฒนาไปสู่ศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาตำนานรักดอกเอื้องฯ 2) เพื่อสร้างสรรค์การแสดงชุด อักสติด ดำเนินการสร้างสรรคตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับขั้นตอนของโมเดลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะการแสดงสร้างสรรค์แบบ 4C PE MODEL จากการศึกษาพบว่าตำนานรักดอกเอื้องฯมีการประพันธ์ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การประพันธ์ในรูปแบบร้อยยาวล้านนามีจุดมุ่งหมายเพื่อขับลำนำก่อนเข้าสู่ขับร้องเพลงเอื้องฯ 2) การประพันธ์ในรูปแบบโพล้ของคำเมื่องมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ในการขับร้อง และ 3) การประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอ่าน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินเรื่องของตำนานมีความสอดคล้องกันทั้ง 3 รูปแบบ จึงนำมาเป็นแนวความคิดสร้างสรรค์การแสดงล้านนา ชุด อักสติด โดยสามารถแบ่งการแสดงออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 ความรัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหนุ่มสาวชาวล้านนาที่มีความรักต่อกัน และช่วงที่ 2 สกิดอัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่มกลับมา ด้วยใจที่ยึดมั่น ศรัทธาในความรัก จนถึงเวลาที่หญิงสาวต้องลาจากโลกนี้ไป ด้วยจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องฯ โดยมีองค์ประกอบ การแสดงทั้งหมด จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้แสดง ดนตรี กระจวนท่าพ้อน เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง ฉากและแสงสี และจากการประเมินผลงานสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดนาฏยปัญญา: ศิลปกรรมสร้างสรรค์สู่สังคม โดยคณะกรรมการจำนวน 5 ท่าน พบว่า ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเลิศ สะท้อนให้เห็นว่าโมเดลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะการแสดงสร้างสรรค์แบบ 4C PE MODEL เป็นกระบวนการแนวทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้านพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนด้านศิลปะการแสดงในระดับอุดมศึกษา

คำสำคัญ : อักสติด, ดอกเอื้องฯ, ศิลปะการแสดง, ล้านนา, สร้างสรรค

Abstract

The series "Hug Sathit" is an artistic performance inspired by the Lanna love story "Uangsae" (Orchidaceae). The new choreography has the objectives 1) to explore the love story of "Uangsae" and 2) to create the performance "Hug Sathit" series through a qualitative research process combined with 4C PE MODEL. This model is a development of learning management that aligns with the practice of creating the performance specifically utilized for this project.

During the study, the researcher discovered that the Legend of "Uangsae" consists of 3 types of Lanna literature which are: 1. The narrative poem. This poem style aims to speak in the beginning as an introduction, 2. The folk song "Kham Muang" is used for singing, 3. "Klonsuphap" is a form of Thai octameter for reading. All three different types of narrative in the love legend remains appropriate combination. Therefore, the researcher used the three types of narratives to choreograph a new performing art called "Hug Sathit." "Hug Sathit" can be divided into two periods of expression: the "Hug" period demonstrates a young Lanna couple deeply in love with each other, and the "Sathit Hug" period portrays a young woman patiently awaiting the return of her beloved with unwavering faith in love. Even after the woman passes away, her spirit remains attached, transforming into a mist that envelops the mind with the presence of the orchid flower tree, which calls Uangsae in the Lanna Language. The performance incorporates six essential elements: performers, music, dance movements, costumes, props, and light and color scenes. These elements collaborate to create a comprehensive and engaging experience. After evaluating the creative works under the "Dancing Wisdom: creative arts for Society" project, the five committees concluded that the quality of the creative work was excellent. The performance project "Hug Sathit" reflects the effectiveness of the 4C PE Model, a learning management model for creative performing arts, as an alternative approach suitable for implementing learning management strategies that foster the development of creative thinking among performing arts learners at the higher education level.

Keywords : Hug Sathit, Uangsae, Performing Arts, Lanna, Creative

บทนำ

“ดอกเอื้อง” เป็นคำใช้เรียกสื่อความหมายถึงดอกกล้วยไม้ ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปทางภาคเหนือของประเทศไทย นอกจากนี้ ชาวไทยใหญ่ในรัฐฉานของสหภาพเมียนมาร์ และชาวไตในแคว้นสิบสองปันนาทางตอนใต้ของประเทศจีนยังใช้สื่อความหมายถึงกล้วยไม้ด้วยเช่นกัน เรื่องราวของอาณาจักรล้านนาในครั้งอดีตกว่า 700 ปีที่ผ่านมา มีบันทึกไว้ว่าดอกเอื้องชนิดหนึ่งซึ่งเป็นของสูงค่า หายาก ขึ้นอยู่บนต้นไม้สูง บนภูสูงได้ถูกนำมาเป็นหนึ่งใน “เครื่องบรรณาการ” ถวายแด่เจ้าเมืองเชียงใหม่ ดอกเอื้องชนิดนั้น คือ ดอกเอื้องแฉะ ซึ่งเป็นดอกเอื้องสีขาว ที่มีกลิ่นหอมเย็น ชื่นใจ และกลิ่นหอมคงอยู่ยาวนาน ไม่เหมือนดอกเอื้องชนิดอื่น (ฐาปกรณ เครือระยา, 2563)

สุนทรী เวชานนท์ (2551) ได้ประพันธ์บทในรูปแบบร่ายยาวเป็นภาษาท้องถิ่นล้านนา (ภาษาเหนือ) ที่กล่าวถึงดอกเอื้องแฉะที่มีสีขาว กลิ่นหอม ขึ้นอยู่บนที่สูงไม่มีใครสามารถเอื้อมมือขึ้นไปเก็บได้ โดยเปรียบหญิงสาวชาวล้านนาดังดอกเอื้องแฉะที่มีความงดงาม และยากแก่การนำมาครอบครอง โดยได้เล่าถึงหนุ่มสาวคู่หนึ่งที่รักกันและหวังจะแต่งงานอยู่ร่วมกัน ชายหนุ่มได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะกลับมาสู่ขอหญิงสาว และหญิงสาวผู้นั้นก็รอคอยจนถึงวันเวลาที่ต้องลาละสังขาร จิตวิญญาณยังผูกพันรอคอย จึงเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้ม แฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแฉะ และปฏิจญา ตั้งตระกูล ได้ประพันธ์บทวรรณกรรมในรูปแบบโพลีของ โดยในบทเพลงได้นำเสนอความรู้สึกของหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่มด้วยความศรัทธา ยึดมั่นในความรัก เปรียบหญิงสาวผู้นั้นเป็นดอกเอื้องแฉะ และนอกจากนี้ยังพบบทประพันธ์ฉบับกึ่งโศก (2553) ที่ประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพที่กล่าวถึงดอกเอื้องแฉะไว้ว่า

เอื้อยแทรกเอื้อช่านอกเอม	ชื่นเกษมชวนไชชวนกระสัน
จรงกลิ่นกล้วยจรสกรุ่นจรัล	ดอกสวรรค์เทียบไว้อย่าหมายชม
เดียงคู่สรวงช่วงชั้นชนชั้นสูง	ชาวต่ายุ่งได้ฟ้าหาคู่สม
เกิดเทียบไว้แฉ้วนแฉ้วนแดนภิรมย์	มิเกลือกตมติดต้องละองดิน
บุราณบอกเล่าเบื้องก่อนบทมา	บ่งศรัทธารักเปี่ยมเทียมเวหน
หญิงหนึ่งนั้นมั่นหมายชายแห่งตน	ผลัดหวังผ่านวารพันเป็นแรมปี
สัญญาใจได้สานสมานสมัค	ปฏิพัทธ์สวาทรักเฉกสักชี
คำสาบานนั้นก้อนุมฤดี	ทุกรাত্রีต่างพริ้วเพียรขอพร
จวบละว่างสังขารเฝ้ารานเรือ	วิญญานเกื้อติดกายไม่ถ่างถอน
จึงสถิตสถานกึ่งก้านคอน	อนุสรณ์เช่นรักประจักษ์ชม

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่าผู้ประพันธ์แต่ละท่านได้นำตำนานรักดอก
เอื้องแซะของชาวล้านนามาเป็นพื้นฐานในการประพันธ์บทโดยมีรูปแบบการประพันธ์แบ่งออก
ได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบร้อยยาวล้านนา (ภาษาเหนือ) โดยมีจุดมุ่งหมายการประพันธ์เพื่อนำ
มาล่านำก่อนเข้าสู่การขับร้องเพลงเอื้องแซะ รูปแบบโพลีของคำเมือง (ภาษาเหนือ) โดยมี
จุดมุ่งหมายประพันธ์เพื่อใช้ขับร้อง และรูปแบบกลอนสุภาพโดยมีจุดมุ่งหมายประพันธ์เพื่อการ
อ่าน การดำเนินเรื่องดังกล่าวมีความสอดคล้องกัน โดยผู้สร้างสรรค์ผลงานสามารถสรุปโครง
เรื่องของตำนานได้ 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เปรียบหญิงสาวชาวล้านนาดังดอกเอื้องแซะที่มีความ
งดงาม ช่วงที่ 2 กล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวชาวล้านนา ช่วงที่ 3 กล่าวถึงความรักที่ยึดมั่น
ในความรักของหญิงสาวที่รอดอยชายหนุ่ม และยังไม่ปรากฏว่ามีการนำโครงเรื่องดังกล่าวมา
นำเสนอในรูปแบบศิลปะการแสดง ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำตำนานรัก
ดอกเอื้องแซะมานำเสนอรูปแบบศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์ โดยดำเนินการสร้างสรรค์
ตามขั้นตอนของโมเดลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะการแสดงสร้างสรรค์แบบ 4C PE MODEL

วัตถุประสงค์การสร้างสรรค

1. เพื่อศึกษาด้านตำนานรักดอกเอื้องแซะ
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงชุด อักสติด

นิยามศัพท์เฉพาะ

อัก หมายถึง ความรักของหญิงสาวชาวล้านนาที่มีจิตใจ ที่สูงส่ง ยึดมั่น ตรัสทาในความรักของตน

สติด หมายถึง วิญญาณของหญิงสาวที่ยังผูกพันจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแซะ

ล้านนา หมายถึง ดินแดนในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยส่วนใหญ่มักจะใช้ภาษาเมือง (ภาษาเหนือ) ในการสื่อสาร

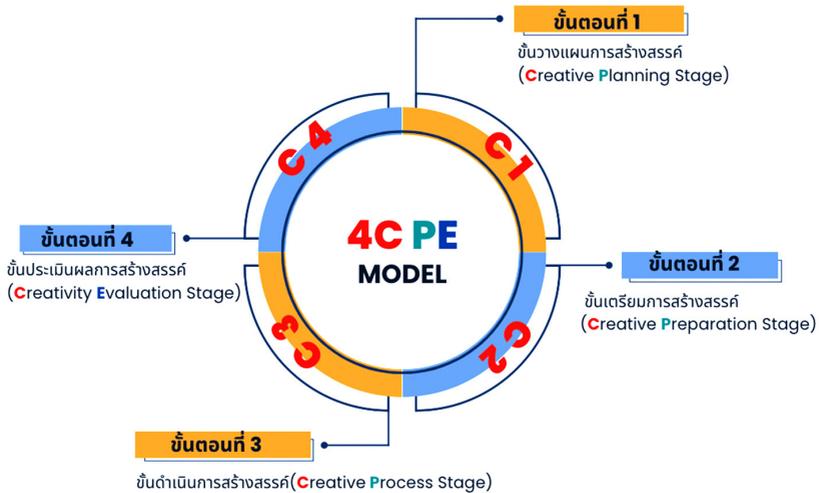
ล้านนาตะวันออก หมายถึง ดินแดนในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน

วิธีการดำเนินงานการสร้างสรรค

ระยะเวลาการดำเนินงาน ผู้สร้างสรรคผลงานได้ดำเนินการสร้างสรรคผลงานชุด อักสติด ระหว่างวันที่ 23 เมษายน 2564 ถึง 11 ตุลาคม 2564

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับตำนานรักดอกเอื้องและวางแผนการดำเนินงานตามโมเดลการจัดการเรียนรู้ 4C PE MODEL (ลิขิต ใจดี, 2564) ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการจัดการเรียนรู้ 4C PE MODEL

ขั้นตอนที่ 1 ขั้ววางแผนการสร้างสรรค์ (Creative Planning Stage) C1

ผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ค้นหาวัตถุประสงค์การสร้างสรรค์ 2) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น 3) จัดระดมความคิด 4) ปรับปรุงและจัดลำดับความสำคัญความคิด 5) สร้างโครงร่างหรือสตอรี่บอร์ดเบื้องต้น 6) พัฒนาแนวคิด 7) รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และ 8) พัฒนารายละเอียดของแผนการสร้างสรรค์ ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานสำหรับการสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ขั้วเตรียมการสร้างสรรค์ (Creative Preparation Stage) C2

ผู้สร้างสรรค์เตรียมการสร้างสรรค์โดยดำเนินการ ดังนี้ 1) ทบทวนวัตถุประสงค์ 2) รวบรวมแรงบันดาลใจ 3) ฝึกพัฒนาทักษะและรับความรู้อย่างเป็นระบบ 4) พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม 5) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์ 6) สร้างเครือข่ายและแสวงหาความร่วมมือที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ 7) กำหนดระยะเวลา 8) รวบรวมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์ และ 9) คิดไตร่ตรองและปรับปรุงก่อนการดำเนินการ

สร้างสรรค์ ซึ่งขั้นตอนการเตรียมการสร้างสรรค์เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากขั้นวางแผนการสร้างสรรค์ เพื่อตรวจสอบระบบการดำเนินการและปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลต่อการดำเนินการสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ (Creative Process Stage) C3

ผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินการสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ผู้สร้างสรรค์นำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมด้านารักดอกเอื้องแะมาสรุปรูปโครงการเรื่องได้ 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 เปรียบหญิงสาวชาวล้านนาดังดอกเอื้องแะที่มีความงดงาม ช่วงที่ 2 กล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวชาวล้านนา และช่วงที่ 3 กล่าวถึงความรัก ยึดมั่นในความรักรของหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่ม
2. ผู้สร้างสรรค์นำโครงการเรื่องด้านารักดอกเอื้องแะมานำเสนอในรูปแบบการแสดงล้านนาสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงการแสดง ดังนี้

โครงการเรื่องด้านารักดอกเอื้องแะ	ช่วงการแสดง
ช่วงที่ 1 เปรียบหญิงสาวชาวล้านนาดังดอกเอื้องแะที่มีความงดงาม	ช่วงที่ 1 ความรัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหนุ่มสาวชาวล้านนาที่มีความรักต่อกัน
ช่วงที่ 2 กล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวชาวล้านนา	ช่วงที่ 2 สกิดฮัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่มกลับมา ด้วยใจที่ยึดมั่น ครัทธาในความรักของหญิงสาว จนถึงเวลาที่หญิงสาวต้องลาจากโลกนี้ไป ด้วยจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแะ
ช่วงที่ 3 ได้กล่าวถึงความรัก ยึดมั่นในความรักรของหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่ม ด้วยจิตวิญญาณที่ยังผูกพันจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแะ	

3. ผู้สร้างสรรค์ออกแบบองค์ประกอบการแสดง จำนวน 6 องค์ประกอบ คือ ผู้แสดงดนตรี กระจวนท่าฟ้อน เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ ฉากและแสงสี ดังนี้

- 3.1 ผู้แสดง ดำเนินการคัดเลือกผู้แสดง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้แสดงหลักและผู้แสดงรอง โดยคัดเลือกจากทักษะการแสดง มีขั้นตอนการคัดเลือก ดังนี้
  - 3.1.1 สังเกตจากการฝึกทักษะในรายวิชาพื้นฐานการเคลื่อนไหว เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้แสดงด้านการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน
  - 3.1.2 สังเกตจากการฝึกทักษะการแสดงล้านนาขั้นพื้นฐานแบบบูรุษเทศ

และแบบสตรีเพด โดยแบบฝึกหัดของผู้แสดงหลักและรองฝ่ายชาย ใช้การฝึกหัดการพ้อนแบบบุรุษเพด ได้แก่ การพ้อนเจิง ส่วนแบบฝึกหัดของผู้แสดงหลักและรองฝ่ายหญิงใช้การฝึกหัดการพ้อนแบบสตรีเพด ได้แก่ พ้อนสาวไหมตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้แสดงด้านการเคลื่อนไหวแบบล้านนาขั้นพื้นฐาน

ภาพที่ 2 การคัดเลือกผู้แสดง

- 3.2 **ดนตรีและเสียง** ดำเนินการออกแบบให้สอดคล้องตามช่วงการแสดงโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ความรัก ใช้ทำนองเพลงล่องแม่ปิงเพื่อสื่อถึงการเปรียบผู้หญิงเป็นเหมือนดอกไม้ชั้นสูง ดั่งความรักของหญิงสาวที่ยึดมั่นและศรัทธาในความรักผ่านเสียงของขลุ่ยพื้นเมืองล้านนา (ขลุ่ยตาด) ซึ่งหนุ่มล้านนามักนิยมใช้เสียงขลุ่ยตาดเพื่อจีบสาว ผู้สร้างสรรคดีจึงใช้การเป่าขลุ่ยเป็นตัวสื่อให้เห็นถึงการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว และนำบทประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพฉบับกึ่งโศก (นามปากกา) ที่กล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวที่ให้คำมั่นสัญญาต่อกันมาเป็นบทในการดำเนินเรื่อง และช่วงที่ 2 สลิดัก ผู้สร้างสรรคดีเลือกใช้เพลงเอื้องแซะที่ประพันธ์บทร้องโดยคุณปฎิญา ตั้งตระกูล สื่อให้เห็นถึงการรอคอย การศรัทธายึดมั่นในความรักของหญิงสาว
- 3.3 **กระบวนท่าพ้อน** ดำเนินการออกแบบท่าพ้อนตามเนื้อร้องและบทประพันธ์ โดยใช้ต้นทูลทางวัฒนธรรมจากแม่ท่าพ้อนสายสกุลช่างพ้อนของล้านนา ตะวันออก เช่น ท่าพ้อนของผู้แสดงหลักและรองฝ่ายหญิง ใช้ท่าพ้อนสาว

ไหมของแม่ครัวบัวเรียว รัตนมณีภรณ์ (ศิลปินแห่งชาติ) ลักษณะการพ้อน
 แก่นของครูกฤษณา กาญจนสุระกิจ และท่าพ้อนเจิงตบมะผาบของครูอริน
 พูลเกษม

ช่วงการแสดงสร้างสรรค์	กระบวนการทำต้นแบบ	กระบวนการทำพ้อนสร้างสรรค์
<p>ช่วงที่ 1 ความฮัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหนุ่มสาวชาวล้านนาที่มีความรักต่อกัน</p>	<p>พ้อนสาวไหม เช่น ทำสาวไหมช่วงยาว ม้วนไหมไต้เขา ม้วนไหมไต้ศอก ฟุ้งหลอดไหม สาวไหมรอบตัว คลี่ปมไหม และปูเป็นผืนผ้า</p>	<p>พ้อนสาวไหมเหมาะสำหรับการพ้อนเดี่ยวของสตรีล้านนา และกระบวนการส่วนใหญ่เป็นท่าที่สื่อถึงการสาวเส้นด้าย (ฝ้าย) ในภาษาล้านนาที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเป็นสายใย ผู้สร้างสรรค์จึงได้ตีความจากแม่ท่าพ้อนเหล่านั้นให้เข้ากับช่วงการแสดงโดยสื่อถึงความรัก ความห่วงใยเหมือนกับเส้นด้ายที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเปรียบเสมือนความรักของสตรีที่มีต่อชายหนุ่ม</p>
<p>ช่วงที่ 2 สกิดฮัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่มกลับมาด้วยใจที่ยึดมั่น ศรีธาในความรักของหญิงสาว จนถึงเวลาที่หญิงสาวต้องลาจากโลกนี้ไป ด้วยจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแผงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องชะ</p>	<p>พ้อนแจ่ง</p>	<p>ลักษณะการแจ่ง หมายถึง การอ่อนหรือการโค้งไปด้านหลัง เรียกว่า“พ้อนแจ่ง” นิยมพ้อนกันในหมู่สตรีช่างขับชอโดยเฉพาะในเขตจังหวัดน่านแพร่ ลำปาง พะเยาและเชียงใหม่ สตรีที่มีความสามารถในการพ้อนแจ่ง นอกจากจะมีความอ่อนของตัวแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของสตรีที่ต้องใช้ความสมดุลทั้งร่างกายและฐานใจ ผู้สร้างสรรค์จึงนำมาออกแบบการแสดงให้เห็นถึงความอดทนรอคอยของสตรีด้วยใจที่ยึดมั่น ศรีธาในความรักของหญิงสาวด้วยจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแผงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องชะ สื่อให้เห็นถึงความงดงามของดอกเอื้องชะที่แผงไปด้วยความอดทนและเข้มแข็ง</p>

ช่วงการแสดงสร้างสรรค์	กระบวนการทำต้นแบบ	กระบวนการทำพ็อนสร้างสรรค์
		
	<p>พ็อนเจิงตบมะผาบ</p>	<p>พ็อนเจิง เป็นลักษณะการพ็อนอวดฝีมืออย่างมีชั้นเชิงของชาวล้านนา แสดงความสามารถเฉพาะตัว โดยสามารถพลิกแพลง ดัดแปลง หรือประยุกต์ได้ตามความเหมาะสมกับบุคคลหรือสถานการณ์นั้น ๆ ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำกระบวนการทำพ็อนเจิงตบมะผาบ (ตบตามร่างกายให้เกิดเสียง) มาออกแบบการแสดงเพื่อแสดงให้เห็นความงดงามของสตรีชาวล้านนาที่พ็อนอวดฝีมืออย่างมีชั้นเชิง ดุคัน และเข้มแข็ง ถึงแม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องอดทนอดกลั้นต่อการรอคอย</p>

- 3.4 **เครื่องแต่งกาย** ออกแบบเครื่องแต่งกายของผู้แสดงหลักและรองทั้งฝ่ายชาย และหญิงให้สอดคล้องกับลักษณะการแต่งกายของชาวล้านนา เนื่องจากตำนานรักดอกเอื้องแซะเป็นตำนานที่อยู่ในพื้นที่ล้านนา แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการออกแบบสีของเครื่องแต่งกายได้ออกแบบตามบริบทของการแสดง ดังนี้

ภาพที่ 3 ลักษณะดอกเอื้องแซะ

ที่มา: องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2551)

ดอกเอื้องแซะ มีลักษณะเป็นกล้วยไม้อิงอาศัย ลำลูกกล้วยมีขนสั้นละเอียดสีดำปกคลุม ใบรูปรี กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 5-6 ดอก ออกเดี่ยว หรือเป็นช่อสั้น ๆ 1-3 ดอก ออกตามข้อใกล้ปลายยอด ขนาดบานเต็มที่ กว้าง 2.5-3 เซนติเมตร มีกลิ่นหอมแรง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว หรืออมเขียวอ่อน กลีบปากสีจะเข้มขึ้น จากสีเหลืองแกมเขียวเปลี่ยนจนเป็นสีเหลืองส้ม หูกลิบบากตั้งขึ้น และมีลายสีเขียว การกระจายพันธุ์พบขึ้นตามป่าดิบแล้งและป่าสนในภาคเหนือ ช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ (องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ออกแบบเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับลักษณะของดอกเอื้องแซะ โดยกำหนดให้ผู้แสดงหลักฝ่ายหญิงแต่งกายในโทนสีเหลืองส้มเปรียบเสมือนกลีบปากของดอกเอื้องแซะ ผู้แสดงหลักฝ่ายชายแต่งกายในโทนสีขาวและสีเขียวเปรียบเสมือนกลีบเลี้ยงที่มีสีเขียวและกลีบดอกสีขาวที่คอยโอบอุ้มดอกเอื้องแซะให้มีความงดงาม ผู้แสดงรองทั้งฝ่ายชายและหญิงแต่งกายในโทนขาวเปรียบเสมือนกลีบดอกที่อยู่รายล้อมกลีบปาก

- 3.5 **อุปกรณ์ประกอบการแสดง** กำหนดให้ใช้ร่วมเพื่อสื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวล้านนา อีกทั้งยังเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงเพื่อสร้างมิติในการแสดงและสอดคล้องกับแนวความคิดในแต่ละช่วง โดยในช่วงที่ 1 ความรัก ใช้ร่วมสร้างมิติของการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ช่วงที่ 2 สกิดัก ใช้ร่วมแทนก้อนเมฆและใช้ผู้แสดงนอนลอยขึ้นไปเหนือร่วมให้มิติของจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแซะ
- 3.6 **ฉาก แสงและสี** ออกแบบให้สอดคล้องกับช่วงการแสดง โดยฉากในช่วงที่ 1 มีจำนวน 4 ภาพ ประกอบไปด้วย ดอกเอื้องแซะ ดอกไม้ พระจันทร์ ต้นไม้ใหญ่ แสงและสี จำนวน 2 สี คือ สีชมพู สีน้ำเงิน เป็นการออกแบบเห็นความรักของหนุ่มสาวที่มีความรักต่อกัน ส่วนฉากในช่วงที่ 2 มีจำนวน 2 ภาพ ได้แก่ ดอกเอื้องแซะ และพระจันทร์ แสงและสี จำนวน 4 สี คือ สีส้ม สีน้ำเงิน สีแดง และสีขาว ออกแบบให้เห็นถึงหญิงสาวที่รอดอยชายหนุ่มด้วยใจที่ยึดมั่น ตรัสหาในความรักจนกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแซะ

4. ผู้สร้างสรรคค์ดำเนินการฝึกซ้อมการแสดงพร้อมกับพัฒนางาน ปรับปรุง และแก้ไขตามคำแนะนำและปรับตามศักยภาพของผู้แสดงโดยใช้ระยะเวลาประมาณสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 60 นาที

5. ผู้สร้างสรรคค์ดำเนินการจัดประชุมระดมความคิดให้แก่ผู้แสดงเพื่อร่วมกันอภิปรายในประเด็นของพัฒนาการในการฝึกซ้อมของตนเองและผู้อื่น

6. ผู้สร้างสรรคค์ดำเนินการบันทึกวีดิทัศน์การแสดง ชุด สกิดัก เพื่อเตรียมสู่ขั้นตอนที่ 4

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผลการสร้างสรรค์ (Creativity Evaluation Stage) C4

การสร้างสรรคค์ผลงาน ชุด สกิดัก เป็นการสร้างสรรคค์ผลงานภายใต้แนวความคิดนาฏยปัญญา: ศิลปกรรมสร้างสรรค์สู่สังคม ประเมินผลงานจากการนำต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมมาสร้างสรรคค์ผลงาน โดยดำเนินงานตามนโยบายของรัฐเพื่อรักษาความปลอดภัยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ได้ดำเนินการประเมินผลในวันที่ 11 ตุลาคม 2564 ผ่านโปรแกรม Zoom cloud meeting ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา โดยได้รับเกียรติจากคณะกรรมการผู้ประเมินผลงาน ดังนี้

- 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรินทร์ เมทะนี
ประธานคณะกรรมการ
ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงร่วมสมัย
อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
- 2) อาจารย์กฤษณา กาญจนสุระกิจ
คณะกรรมการ
ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์
ข้าราชการเกษียณ (นาฏศิลป์) ครูเชี่ยวชาญ (คศ.4)
- 3) อาจารย์อริน พูลเกษม
คณะกรรมการ
ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์
นักเทคนิคการแพทย์ชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลพะเยา
- 4) อาจารย์ ดร. ตักย์กวิณ ศิริวัฒนกุล
คณะกรรมการ
เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดง
อาจารย์ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 5) อาจารย์เกียรติศักดิ์ ไสสะอาด
คณะกรรมการ
เชี่ยวชาญด้านองค์ประกอบศิลป์
อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยพะเยา

เกณฑ์การวัดและประเมินผลงานสร้างสรรค์ประจำปีการศึกษา 2564 ภายใต้แนวคิด
 หมายเหตุ: ศิลปกรรมสร้างสรรค์ผู้สังคม มีดังนี้

ลำดับ	รายการประเมิน	ร้อยละ
1	การนำต้นทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นฐานแนวความคิดในการสร้างสรรค์	20
2	รูปแบบผลงานสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสรรค์	15
3	องค์ประกอบการแสดงสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสรรค์	15
4	สามารถบูรณาการศาสตร์ในผลงานสร้างสรรค์	20
5	ความสมบูรณ์ของการแสดงสร้างสรรค์	10
6	ทักษะการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์	10
7	การตอบข้อซักถามจากคณะกรรมการ	10
รวม		100

ระดับคุณภาพผลงานสร้างสรรค์

ร้อยละ 90-100 หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพยอดเยี่ยม

ร้อยละ 80-89 หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพดีเลิศ

ร้อยละ 60-79 หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพดี

ร้อยละ 40-59 หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์มีคุณภาพปานกลาง

น้อยกว่าร้อยละ 40 หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์กำลังพัฒนา

ผลงานสร้างสรรค์

การแสดงสร้างสรรค์ชุด อักสติด เป็นการแสดงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากตำนานรักดอก
 เอื้องชะง่อนนำไปสู่แนวความคิดในการสร้างสรรค์ในรูปแบบการแสดงล้านนาสร้างสรรค์ โดยแบ่ง
 การแสดงออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ความรัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหนุ่มสาวชาวล้านนาที่มีความรักต่อกัน

ช่วงที่ 2 สดิดัก เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงหญิงสาวที่รอคอยชายหนุ่มกลับมาด้วยใจที่
 ยึดมั่นศรัทธาในความรักของหญิงสาวจนถึงเวลาที่หญิงสาวต้องลาจากโลกนี้ไป ด้วยจิตวิญญาณ
 ที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องชะง่อน

การแสดงสร้างสรรค์มีองค์ประกอบการแสดงทั้งหมด จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้
 แสดง ดนตรีและเสียง กระทบทำพ็อน เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ ฉาก และแสงสี ดังนี้

ผู้แสดง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้แสดงหลักและผู้แสดงรอง โดยผู้แสดงทั้ง 2
 ประเภท สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย โดยผู้แสดงมีจำนวน
 ทั้งหมด 8 คน ประกอบไปด้วยผู้แสดงฝ่ายชายจำนวน 4 คน ผู้แสดงฝ่ายหญิงจำนวน 4 คน

ดนตรีและเสียง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยช่วงที่ 1 ความรัก ใช้ทำนองเพลงล่องแม่บึง ผ่านเสียงของขลุ่ยพื้นเมืองล้านนา (ขลุ่ยตาด) และนำบทประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพฉบับ กิ่งโตก (นามปากกา) ที่กล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวที่ให้คำมั่นสัญญาซึ่งกันและกันมาเป็น บทบรรยายในการดำเนินเรื่อง และช่วงที่ 2 สถิตอัถ ใช้เพลงเอื้องชะเอมในการดำเนินเรื่องในการ แสดงด้วยวงดนตรีโพล้ดของ

กระบวนการทำพ็อน เป็นกระบวนการทำพ็อนจากแม่ทำพ็อนสายสกุลช่างพ็อนของล้านนาตะวันออกมาออกแบบ โดยในช่วงที่ 1 ความรัก เป็นการนำกระบวนการทำสาวใหม่มาเป็นพื้นฐานในการออกแบบเพื่อสื่อถึงความรักความหวังใฝ่เหมือนกับเส้นด้ายที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยง เปรียบเสมือนความรักของสตรีที่มีต่อชายหนุ่ม ช่วงที่ 2 สถิตอัถ เป็นการนำลักษณะการงันที่ แสดงถึงความอดทนรอคอยของสตรีด้วยใจที่ยึดมั่น ศรัทธาในความรักของหญิงสาวด้วยจิต วิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอก เอื้องชะเอม สื่อให้เห็นถึงความงดงามของดอกเอื้องที่แฝงด้วยความอดทน และนำลักษณะการ พ็อนเจ็ดบมะผาบเพื่อแสดงให้เห็นความงดงามของสตรีของล้านนาที่พ็อนอวดฝีมืออย่างมีชั้น เชิงคู่กัน เข้มแข็งต่อการรอคอย

เครื่องแต่งกาย ผู้แสดงหลักและรองทั้งฝ่ายชายและหญิงมีลักษณะการแต่งกายตาม รูปแบบของชาวล้านนา โดยเลือกใช้สีของเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับสีของดอกเอื้องชะเอม โดยผู้แสดงหลักฝ่ายหญิงแต่งกายในโทนสีเหลืองส้มเปรียบเสมือนกลีบปากของดอกเอื้องชะเอม ผู้แสดงหลักฝ่ายชายแต่งกายในโทนสีขาวยและสีเขียวเปรียบเสมือนกลีบเลี้ยงที่มีเขียวและกลีบดอก สีขาวที่คอยโอบอุ้มดอกเอื้องชะเอมให้มีความงดงาม ผู้แสดงรองทั้งฝ่ายชายและหญิงแต่งกายใน โทนขาวเปรียบเสมือนกลีบดอกที่อยู่รายรอบกลีบปาก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เครื่องแต่งกายของผู้แสดงหลัก โดยเครื่องแต่งกายของผู้แสดงฝ่ายหญิง ประกอบไปด้วย การพันอกด้วยผ้าสีขาว ห่มสไบแบบล้านนาสีเหลือง นุ่งผ้าขึ้นดินจกโดยส่วน หัวขึ้นสีขาว ตัวขึ้นสีส้ม ตีนขึ้นสีเขียว สวมใส่เข็มขัดทอง กำไลข้อมือ ต่างหู ปิ่นปักผม ประดับ ดอกไม้ที่ออกแบบจากดินปั้นตามลักษณะของดอกเอื้องชะเอม จัดแต่งทรงผมในลักษณะรวบมวย ต่ำไปด้านหลัง ส่วนผู้แสดงฝ่ายชาย ประกอบไปด้วยโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว สวมเสื้อแขนยาว สีขาว ผ้าคล้องคอสีเขียวเข้ม นุ่งผ้าแบบแก่นม่าน้ำตาลแดง (การนุ่งผ้าของผู้ชายล้านนาแบบ โบราณ) ผ้าคาดเอวสีเขียวอ่อน วาดรอยสักขาลาย สวมใส่เข็มขัดเงิน ตามจารีตนิยมของผู้ชาย ชาวล้านนาโบราณบ่งบอกถึงความเข้มแข็ง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 เครื่องแต่งกายของผู้แสดงหลัก

รูปแบบที่ 2 เครื่องแต่งกายของผู้แสดงรอง โดยเครื่องแต่งกายของผู้แสดงฝ่ายหญิง มีลักษณะการแต่งกายตามแบบสตรีชาวล้านนาประกอบไปด้วยพันอกด้วยผ้าสีขาว หม่สไบสีขาวไปด้านหลัง เพื่อให้สอดคล้องกับกลีบดอกเอื้องชะ นุ่งผ้าซิ่นก่านโดยใช้ส่วนหัวซิ่นมีสีดำ ตัวซิ่นมีสีแดงน้ำตาล ตีนซิ่นมีสีดำเพื่อให้โทนสีสอดคล้องกับผู้แสดงฝ่ายชาย และสวมเข็มขัดทอง กำไลข้อมือและปิ่นปักผม จัดแต่งทรงผมในลักษณะรวบมวยต่ำไปด้านหลัง ส่วนผู้แสดงฝ่ายชายโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว สวมเสื้อแขนกุดสีครีม นุ่งผ้าแบบแก่นม่าน้ำตาลแดง ผ้ามัดเอวสีแดงอ่อน วาดรอยสักขาลาย ใส่ยันต์แขนซ้าย สวมใส่เข็มขัดเงิน ตามจารีตนิยมของผู้ชายชาวล้านนาโบราณบ่งบอกถึงความเข้มแข็ง ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 เครื่องแต่งกายของผู้แสดงรอง

อุปกรณ์ ในช่วงที่ 1 ช่วงความอึก ใช้ร่มล้านนาขนาดใหญ่สีขาว 2 คัน เป็นอุปกรณ์การแสดง เพื่อสร้างมิติของการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ช่วงที่ 2 ช่วงสลดอีก ใช้ร่มล้านนาขนาดเล็ก 4 คัน แทนก้อนเมฆและให้ผู้แสดงนอนลอยขึ้นไปเหนือร่วมสร้างมิติของจิตวิญญาณที่ยังผูกพันของหญิงสาวจึงกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้องแซะ

ภาพที่ 6 อุปกรณ์การแสดงในช่วงที่ 1 ความอึก

ภาพที่ 7 อุปกรณ์การแสดงในช่วงที่ 2 สกิดชัก

ฉาก แสงและสี ในฉากในช่วงที่ 1 มีจำนวน 4 ภาพ ประกอบไปด้วยดอกเอื้องแซะ ดอกไม้ พระจันทร์ ต้นไม้ใหญ่ แสงและสี จำนวน 2 สี คือ สีชมพู สีน้ำเงิน สะท้อนความรักของหนุ่มสาวที่มีความรักต่อกัน ส่วนฉากในช่วงที่ 2 มีจำนวน 2 ภาพ ได้แก่ ดอกเอื้องแซะ และพระจันทร์ แสงและสี จำนวน 4 สี คือ สีส้ม สีน้ำเงิน สีแดง และสีขาว การรอคอยของหญิงสาวที่ยึดมั่น ศรัทธาในความรักจนกลายเป็นหมอกควันไปเกาะห่อหุ้มแฝงจิตอยู่กับต้นดอกเอื้อง

ภาพที่ 8 คิวอาร์โค้ดวีดิทัศน์การแสดงล้านนาสร้างสรรค์ชุด อักสกิด

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ศิลปะการแสดงล้านนาสร้างสรรค์ ชุด อักสกิด เป็นการแสดงที่มีแรงบันดาลใจจากตำนานรักดอกเอื้องแซะ โดยแบ่งการแสดงออกเป็น 2 ช่วง ช่วงที่ 1 ความรัก และช่วงที่ 2 สกิดชัก มีองค์ประกอบการแสดงทั้งหมด จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้แสดง ดนตรีและเสียง กระบวนท่าพ็อน เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง ฉากและแสงสี โดยดำเนินการสร้างสรรค์การแสดงตามโมเดลการจัดการเรียนรู้ 4C PE MODEL

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นวางแผนการสร้างสรรค์ (Creative Planning Stage) C1 เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากควรมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการสร้างสรรค์อย่างชัดเจน โดยเริ่มศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเนื้อหา ศึกษากลุ่มเป้าหมาย แนวโน้มปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการวางแผนสร้างสรรค์ ควรกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสน ควรมีความยืดหยุ่นทางความคิด และบันทึกทุกสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างที่ทำการวางแผน ติดตาม การแก้ไข และปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเตรียมการสร้างสรรค์ (Creative Preparation Stage) C2 เป็นขั้นตอนเตรียมความพร้อมก่อนลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์ ควรมีการทบทวนวัตถุประสงค์อีกครั้งเพื่อความชัดเจนก่อนการสร้างสรรค์ รวบรวมข้อมูลที่เชิงลึกเพื่อนำไปสู่การค้นหาแรงบันดาลใจ เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าเชื่อถือมากที่จะทำให้งานสร้างสรรค์มีความชัดเจน หลังจากนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมได้มากยิ่งขึ้น โดยขั้นตอนนี้ควรมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ (Creative Process Stage) C3 ควรเริ่มจากการดำเนินการคัดเลือกผู้แสดง โดยคัดเลือกจากทักษะการแสดงและปัจจัยที่สอดคล้องกับแนวความคิดด้วยวิธีการสังเกตจากการฝึกทักษะเพื่อค้นหาศักยภาพของผู้แสดง ดนตรีและเสียงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าองค์ประกอบอื่น ควรดำเนินการออกแบบให้สอดคล้องตามช่วงการแสดง ส่วนกระบวนการท่าพ่อนหรือท่าทางควรพิจารณาถึงรูปแบบการแสดง พื้นที่และเนื้อเรื่องที่ต้องการนำเสนอ พร้อมทั้งแสดงเหตุผลหรือลักษณะการตีความเนื้อเรื่องและต้นทุนของแม่ท่าพ่อนเดิมไปสู่วิธีคิดใหม่ให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ต้องการนำเสนอ โดยในครั้งนี้ใช้ต้นทุนจากแม่ท่าพ่อนสายสกุลช่างพ่อนของล้านนาตะวันออก เครื่องแต่งกายควรออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะการแต่งกายของวัฒนธรรมนั้นและควรคำนึงถึงเนื้อเรื่องที่ต้องการนำเสนอ ดังการแสดงชุดดังกล่าวนี้เป็นตำนานรักดอกเอื้องแะกำหนดให้ผู้แสดงหลักฝ่ายหญิงแต่งกายในโทสนีเหลืองส้มเปรียบเสมือนกลีบปากของดอกเอื้องแะ ผู้แสดงหลักฝ่ายชายแต่งกายในโทสนีขาวและสีเขียวเปรียบเสมือนกลีบเลี้ยงที่มีสีเขียวและกลีบดอกสีขาวที่คอยโอบอุ้มดอกเอื้องแะให้มีความงดงาม ผู้แสดงรองทั้งฝ่ายชายและหญิงแต่งกายในโทสนีขาวเปรียบเสมือนกลีบดอกที่อยู่รายล้อมกลีบปาก อุปรกรณ์ ฉาก แสงและสี เป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างมิติในการแสดงควรออกแบบให้สอดคล้องกับแนวความคิดในแต่ละช่วงโดยคำนึงถึงสีของแสงและวรรณะของสี การฝึกซ้อมการแสดงพร้อมกับการพัฒนางาน ปรับปรุง และแก้ไขตามคำแนะนำ ควรใช้ระยะเวลาในการฝึกซ้อมประมาณสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 60 นาที อย่างไรก็ตามในขั้นตอนนี้ควรมีการปรับระยะเวลาให้สอดคล้องตามศักยภาพของผู้แสดงเป็นสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดประชุมระดมความคิดให้แก่ผู้แสดงเพื่อร่วมกัน

อภิปรายในประเด็นของพัฒนาการในการฝึกซ้อมของตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้การดำเนินการสร้างสรรค์อยู่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด 19 ผู้สร้างสรรค์จึงต้องมีทักษะการใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อนำมาสนับสนุนให้การดำเนินการสร้างสรรค์สำเร็จให้ได้มากที่สุด ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มเนื้อหาด้านสื่อสมัยใหม่ในหลักสูตรทางดนตรีและนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผลการสร้างสรรค์ (Creativity Evaluation Stage) C4 เป็นขั้นตอนสุดท้ายของดำเนินการสร้างสรรค์ โดยผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านกระบวนการวัดและประเมินการสร้างสรรค์ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะการแสดงในสถาบันการศึกษา ซึ่งการวัดและประเมินถือเป็นการค้นหาและพัฒนาสมรรถนะผู้สร้างสรรค์ผลงานเพื่อพิจารณาถึงข้อบกพร่องในมิติต่าง ๆ ของผู้สร้างสรรค์ หรือผู้สร้างสรรค์เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ มีความเจริญงอกงามตามศักยภาพของตนเองอย่างไร ซึ่งจุดมุ่งหมายนี้ถือว่าเป็นปรัชญาการวัดผลการศึกษาที่สำคัญที่สุด สถานศึกษาที่มุ่งพัฒนานิสิต นักศึกษา ด้านพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก และการคัดเลือกผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญให้สอดคล้องกับรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพของการประเมินผล ผลงานศิลปะการแสดงสร้างสรรค์ ชุด อักสฤติได้รับการประเมินจากคณะกรรมการอยู่ที่ 86 คะแนน (สาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 2565) จึงสรุปได้ว่าผลงานสร้างสรรค์ดังกล่าวมีคุณภาพในระดับดีเลิศตามระดับที่กำหนดในเบื้องต้น สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามโมเดลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะการแสดงสร้างสรรค์ 4C PE MODEL เป็นกระบวนการแนวทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้ด้านพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนไปสู่การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งโตก. (2553). *ตำนานเอื้องแซะ*. <https://www.thaipoeam.com/poem/132172>
- ฐาปนกรณ เดวีระยา. (2563). ดอกเอื้องในพิธีกรรมความเชื่อและวัฒนธรรมล้านนา. *วารสาร
วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 11(2), 177-206.
- ตติยา สายบัวพัทธ์. (2555). *เพลงโพล์คของคำเมือง ของสุนทรีเวชานนท์* [วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ลิจิต ใจดี. (2564). *การพัฒนาโมเดลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะการแสดงสร้างสรรค์*. สาขา
วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
พะเยา.
- สาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยพะเยา. (2565). *นาฏยปัญญา: ศิลปกรรมสร้างสรรค์
สู่สังคม*. พะเยา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สุนทรี เวชานนท์. *รำกวีขับเพลงเอื้องแซะ*. (2551). https://www.youtube.com/watch?v=TPTIHZE_59c
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). *กล้วยไม้
ไทย 1*. วนิดาการพิมพ์.